

מוסדות
**דרכי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

קח את המטה... חמץ מי
מריבה

הלכה

כניסת כהן לבית חולים לצורך
מצוה או לצורך גדול

פרשת חקת [בחז"ל קרח] תשפ"ג

שנה כ"ד – קובץ כ"ז [תתמ"ח]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

יעמדו על הברכה

המזכים את הרבים בהפצת תורתו
של מרן הגאב"ד שליט"א

השיעור השבועי מוקדש

לעילוי נשמתה

של האשה מרת רחל לאה

בת הר"ר חיים אשר הכהן ע"ה

ארלינסקי

נלב"ע ה' תמוז תשע"ג

ולעילוי נשמתו

של הר"ר חיים אבא בן הר"ר יוסף ז"ל

סוסמאן

נלב"ע ל' סיון תשמ"ז

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י

הר"ר חיים אשר ומעניא ארלינסקי חי"ו

יו"ר קרן ידידי מנחת אשר באר"ב

פרשת חקת

בענין טומאת מת

"זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים" (י"ט ט"ד).

"וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת ימים" (י"ט ט"ז).

א

מניית טומאת מת במנין המצוות

הנה נחלקו הראשונים אם טומאת מת נמנית במנין תרי"ג מצוות שבתורה. הרמב"ם (ספר המצוות מצות עשה ק"ז) מנה הלכה זו, וכן מצינו בספר החינוך (מצוה שצ"ח), ושיטתם דאף הדינים בכלל מנין המצוות המה. אך הרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות, מצוה צ"ו) כתב דאין למנות אלא מה שיש בו מצוה, מה שאין כן הטומאות דאין איסור להטמאות ואין מצוה להיטהר, ואינם אלא דינים עי"ש.

ובדברי הרמב"ם שם מבואר דמצוה זו כוללת כל דיני טומאת מת דהיינו מגע ואהל וכו', וכדרכו בכל מקום דחלקי המצוה כלולים בה ואינם נמנים בפני עצמם וכ"ז פשוט.

הנה טומאת מת היא הגדולה מכל הטומאות, והמת קרוי אבי אבות הטומאה והנוגע בו הוי אב הטומאה מה שלא מצינו בשאר טומאות. והנה טומאת מגע וטומאת אהל מפורשים במקראי הקודש בפרשתנו, אך טומאת משא אינה מפורשת בתורה, אלא למדוהו מדרשה כמבואר בספרי בפרשתנו (פיסקא קכ"ז) ובילקוט (רמז תשס"א), וברמב"ם הלכות טומאת מת (פ"א ה"ב).

וחידוש מצינו ברמב"ם בכמה מקומות בהלכות טומאת מת, דאין חיוב כרת על ביאת מקדש אלא בטומאה המפורשת בתורה ולא על טומאה שנלמדה מדרשה או שבאה בקבלה אף דהוי מן התורה, עיין בפ"ג ה"ג, ובפ"ה ה"ה, לגבי דין חרב הרי הוא כחלל ועוד טומאות שלא מפורשים להדיא בקרא, ועי"ש בראב"ד ובכסף משנה.

בענין טומאת מת

וזה שלא כדברי המרכבת המשנה שם, שכתב לפרש בדברי הרמב"ם דכל דין חרב הרי הוא כחלל אינו אלא מדרבנן, דבאמת מבואר להדיא בדברי הרמב"ם (הלכות ביאת מקדש פ"ג הט"ז) דהוי טומאה מן התורה ולוקה עליו אם הכניסו למקדש, אלא על כרחך כדברי הכסף משנה דאף דהוי מן התורה מכל מקום אין בו חיוב כרת וזה פשוט (וע"ע במנחת חינוך מצוה רס"ג אות י"ג).

והגרי"ז על התורה כתב בזה לפרש לשון הכתוב "זאת התורה אדם כי ימות באהל" וכו' (י"ט י"ד) דכיון דכל פרשה זו נאמרה לענין איסור ביאת מקדש בטומאה כמבואר בפסוק כ', לכן נאמר זאת התורה, דרך על המפורש בתורה חייב כרת, עי"ש.

ב

כניסת כהן לבית חולים לצורך מצוה או לצורך גדול

מעשה בכהן שקבעו לו תור לניתוח שלא היה בו הצלת הנפש, אך היה ניתוח דחוף כדי לרפאותו מצער וסבל, וכשהגיע לבית חולים ראה שלט אזהרה לכהנים. הכהן המתין שעה ארוכה עד שהפסיד את תורו. בית החולים הביע תרעומת גדולה על שחדר הניתוח עמד שומם, והחולה נאלץ להמתין יותר מחודש עד שנותח. והשאלה העולה מאליה האם חייב היה כהן זה להימנע מליכנס לבית החולים.

ושוב מעשה בכהן שאביו הזקן היה מאושפז בביה"ח, והגיע לבקר את אביו ולהביא לו אוכל מפני שאביו הקפיד מאוד בכשרות המאכלים ולא אכל מן האוכל שבביה"ח, ובהגיע בנו לביה"ח ראה שלט אזהרה לכהנים, האם מותר היה לו ליכנס לסעוד את אביו החולה.

וכיוצא בזה שאלות רבות העולות תדיר על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן.

א

וכבר הארכתי במק"א בשיטת הראב"ד (פ"ה מהלכות נזירות הט"ז) דכהן שכבר נטמא למת שוב אין עליו איסור טומאת מת, והבאתי שאין זו דעת יחיד כפי שכתב במשנה למלך (בהל' נזירות) [פ"ג מאבל ה"א], דגם ר"ת ס"ל כוותיה כמו שכתב הרא"ש

בענין טומאת מת

בהלכות קטנות הל' טומאה (סי' ו'). ובלחם משנה שם הביא כן גם מרש"י על מסכת נזיר.

ואף שאין שיטת ר"ת מכוונת לשיטת הראב"ד, דר"ת נקט דרך בו ביום שנטמא למת אין עליו איסור לחזור ולהיטמא שאין בטומאה שניה כל תוספת ונפ"מ, אבל למחרת יש עליו איסור גמור כיון שהטומאה השניה יש בה איחור טהרתו, כבר כתב בשלטה"ג על הרי"ף בהל' טומאה (א' ע"ב אות ד') דבזה"ז שאין לנו אפר פרה אין נפ"מ בין יום ראשון ליום אחר. והביא כן בשם ר"ת עצמו.

והנה בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא א' ח"א סי' ש"ו – ש"ז) כתב מדעתיה דנפשיה דבזה"ז אין נפ"מ בין נטמא בו ביום ובין יום אחר ושוב מודה הוא לה' על שמצא כן בסמ"ג (מ"ע רל"א), ואכן כך כתב בסמ"ג:

"מצאתי בשם רבינו יעקב (עי' שבועות יז, א תד"ה נזיר) שבזמן הזה כהן המיטמא בבית הקברות אינו לוקה ומביא ראיה מדתניא במסכת שמחות (פ"ד הל' טו, טז ע"ש) הרי שקבר את מתו ובא מת אחר כל זמן שעוסק בבית הקברות יכול לעסוק בו, פירש מן הקבר אם חזר וקברו לוקה דברי רבי עקיבא רבי טרפון אומר כל היום אינו לוקה מפני שאינו מרבה עליו ימי טומאה ובהלכות גדולות פוסק כרבי טרפון ואם כן בזמן הזה מה מרבה טומאה יש כיון שמי חטאת אינם נוהגות".

ותורתן של רבותינו הראשונים היא.

ב

אם יש חשש טומאה דאורייתא או רק טומאה דרבנן

הנה כתב הש"ך (סימן שע"ב סק"ב):

"והוא באוהל כו' – ודוקא אם הוא באוהל המת כו' נראה דוקא נקט באוהל המת אבל אם בבתים הסמוכים לבית שהמת בתוכו אף על פי שהן ג"כ טמאים כדלעיל סימן שע"א ס"ד מ"מ י"ל דאינו אלא טומאה דרבנן כדאיתא בטור סי' זה ופוסקים עב"י דדבר תורה אוהל שיש בו חלל פותח טפח טהור ע"ש ודו"ק. וכשהבית שהמת בתוכו סתום מכל צד נמי ליכא בבתים הסמוכים טומאה אלא מדרבנן משום דסוף הטומאה לצאת ואם כן בבתים הסמוכים בכל ענין ילביש עצמו תחלה".

בענין טומאת מת

ושני חידושים למדנו מדבריו:

א. אין טומאת אהל אלא באהל המת ממש אבל פותח טפח שמביא את הטומאה מבית לאהל אינו אלא מדרבנן.

ב. מה שחידשו חז"ל דאף בדלת סגורה אם סוף טומאה לצאת הטומאה עוברת מעבר לדלת והדלת כמי שאינה, אף הלכה זו מדרבנן ואין בה טומאה דאורייתא.

ורבים חלקו על הש"ך בהלכה הראשונה שחידש דאין מעבר טומאת מת דרך פתח וחלון אלא מדרבנן, ובראשם המגן אברהם (סימן שי"א ס"ק י"ד וסי' שמ"ג ס"ק ב'). ובעקבות המג"א החכמת אדם (כלל קנ"ט ס"ה), החת"ס (שו"ת יו"ד סימן ש"מ) והאבני נזר (יו"ד סימן תס"ח).

ויש מן האחרונים (ע' פת"ש יו"ד שם סק"ג) שכתבו דאין כוונת הש"ך אלא להא דסוף טומאה לצאת, אבל כשיש פותח טפח פשיטא שהטומאה עוברת מה"ת, אך באמת אין פירוש זה מתיישב כלל בלשון הש"ך וברור מתוך דבריו שאכן תרי דיני קמ"ל, ולשיטתו כל עיקר הדין שהטומאה עוברת מחדר לחדר בפותח טפח אינו אלא מדרבנן.

וכך נקט הפני יהושע להלכה, עיין פנ"י ברכות (י"ט ע"ב) וסוכה (י' ע"א י"ח ע"א כ' ע"ב וכ"א ע"א), והפנ"י כתב שם שהאריך בקונטרס להוכיח כשיטת הש"ך בראיות רבות מן הבבלי הירושלמי והרמב"ם.

אמנם לא זכינו לאורו של קונטרס זה, אך בספר נחל אשכול (על ספר האשכול) סוף הלכות טומאת כהנים הביא את תשובת הפנ"י (שכיהן לפניו כרבה של פפד"מ) וגם שם פסק הפנ"י כשיטת הש"ך.

ובשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סימן קע"ח) כתב בפשיטות כשיטת הש"ך, וכ"ה בשו"ת חוות יאיר (סימן קט"ו) וביושועות יעקב (או"ח סימן שמ"ג ס"ק ב').

אך התימה הגדולה בדברי הש"ך היא מהמפורש ברמב"ם (פ"ג מאבל ה"ג):

"וכן אם נכנס לאהל טמא שנכנסה לו הטומאה לוקה, אף על פי שעצמה של טומאה בבית אחר".

בענין טומאת מת

הרי לן להדיא בדברי הנשר הגדול דלוקה על טומאת מת הנכנסת ממקום אחר.

אמנם לעומת דברי הרמב"ם דייק הפנ"י מדברי רש"י בסוכה (כ' ע"ב) דאין טומאה זו אלא מדרבנן, וכך מפורש בשו"ת התשב"ץ (ח"ג סי' א'), עי"ש.

וצ"ע להלכה, דמחד גיסא מפורש ברמב"ם דהוי טומאה דאורייתא אך מאידך גיסא הלא הש"ך הוא מעמודי התווך של בגין ההלכה, והלכה כמותו בכ"מ, והפנ"י מגדולי האחרונים הוכיח כן בראיות מהבבלי הירושלמי והרמב"ם, ומי ישיב את הארי לאחר מותו. ולכאורה נחלקו בזה הראשונים ומ"מ הוי ספק.

אך באמת נראה שאין לדחות את שיטת הש"ך מדברי הרמב"ם, וכל האחרונים שתמחו תמיה רבתי ודחו הש"ך לא שמו אל לבם דיש לפעמים שהרמב"ם סתם וכתב 'לוקה' אף שכוונתו למכת מרדות, כן כתב הכסף משנה בהל' גירושין (פי"א הי"ד) וכתב כן אף בדעת המגיד משנה, וכן מצינו במהר"י קורקוס בהל' כלאים (פ"ט ה"ו). ואף שלכאורה דוחק לומר כן מ"מ מי כמו המ"מ הכס"מ ומהר"י קורקוס היכן והבועז נושאי כליו של הרמב"ם שבקיאם בסגנונו ובלשונותיו, ולפי דבריהם אין לסתור את דברי רבינו הגדול הש"ך מתוך דברי הרמב"ם, ובפרט כאשר כתב הפנ"י שהוכיח כשיטת הש"ך מתוך דברי הרמב"ם גופה, ודו"ק בכ"ז.

צא וראה בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא ג' ח"ג סי' כ"ו) דאף שתמה על הש"ך מדברי הרמב"ם הנ"ל, מ"מ כתב דרוב האחרונים נקטו כשיטת הש"ך וצירף שיטתו להלכה, וכך גם בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ג סימן כ"ז) ובנוה שלום (או"ח סימן שי"א) שצירף דעת הראב"ד ושיטת הש"ך לדון דין ספק ספיקא, עי"ש.

ובשעת הדחק יש לנקוט כדבריהם.

וגם במה שכתב הש"ך לגבי סוף טומאה לצאת פלפלו האחרונים ודנו במה שנראה כסתירה בדברי רש"י במס' ביצה, דמחד גיסא כתב (דף י" ע"א ד"ה כולם טמאים) שגזרו חכמים טומאה בסוף טומאה לצאת, אבל לקמן (ל"ח ע"א) כתב דהוי הללמ"ס ככל דיני טומאה.

ובפנ"י (שם ל"ח ע"א) כתב דעיקר דעת רש"י הוי דטומאה זו דרבנן ומש"כ בדף ל"ח כוונתו דעיקרו מה"ת הלממ"ס, וכ"ה בשער המלך (עירובין פ"ח ה"ז), וכבר כתב

בענין טומאת מת

כן התשב"ץ (ח"ג סי' א'). וכ"ה ברש"י חולין (קכ"ה ע"ב ד"ה טומאה). וכ"כ בשו"ת דבר שמואל למהר"ש אבוהב (סימן רמ"ח), ושכן דעת רוב הפוסקים, עי"ש.

והנה על פי רוב עיקר הבעיא בבתי החולים אינה אלא משום סוף טומאה לצאת שהרי כאשר ל"ע יש מת בחדר נוהגים לסגור את דלת החדר כדי לתת למשפחה אפשרות להתייחד עם הנפטר ללא מפריע, וגם הכהן יבלח"ט בידו לסגור את דלת החדר בו הוא שוהה (ולגבי השעה המועטת עד שהכהן יגיע לחדר יש להקל דאי"צ לחשוש לפתח פתוח).

ומ"מ נראה דיש לדון בזה דין ספיקא דרבנן.

ג

ספק טומאה ברה"ר

והנה הלכה פשוטה וידועה דספק טומאה ברה"ר טהור, ובני"ד מדובר ברה"ר גמור וא"כ לכאורה אין כאן בית מיחוש. אך באמת נסתפק המנחת חינוך במצוה רס"ג (אות י"ד) אם מותר לכהן להיכנס לספק טומאה ברה"ר דאפשר דאף דלגבי עצם הטומאה נקטינן דספק טהור, לגבי טומאת כהנים הוי ספיקא דאיסורא ולחומרא, ושני גאוני וילנא האחיעזר (ח"ג סי' ס"ה אות ו') והמרחשת (ח"א סי' ב' בהגה"ה) החמירו בזה. אך באמת מוכח מדברי הראשונים דכיון דספק טומאה ברה"ר טהור אף לגבי טומאת כהנים היתר הוא, עיין תוס' כתובות כ"ח ע"ב (ד"ה בית הפרס) דאין איסור תורה לכהן ליכנס לבית הפרס דהוי ספק טומאה ברה"ר וכ"כ הר"ש אהלות פרק י"ח מ"ג (אלא שמדרבנן אסרו כיון דהוי ספק קבוע ולא מקרי).

ורבים מן האחרונים ייחסו חומרא זו להצל"ח וטעות בידם, דהנה בברכות (י"ט ע"ב) אמרו מדלגין היינו על גבי ארונות כדי לראות מלכי אומות העולם, דרוב ארונות יש בהם פותח טפח ואין כאן אלא טומאה דרבנן משום כבוד מלכים לא גזרו בה רבנן. והקשה הצ"ח למה לי משום דרוב ארונות יש בהם פותח טפח, והלא אף אם היה מחצה על מחצה ספק טומאה ברה"ר טהור. ותירץ דכיון שכתבו התוס' דיש כאן טומאת גולל אף אם יש פותח טפח בקבר, שוב לא הוי ספק טומאה, אבל הספק הוי אם כהן מוזהר על טומאת גולל, ואין זה אלא ספק איסור ולא ספק טומאה.

בענין טומאת מת

הרי לן להדיא דאילו היה כאן ספק טומאה ברה"ר אכן מותר היה לכהן, ולא כדברי המנחת חינוך דבאמת יש כאן טומאה ודאית ואין כאן אלא ספק איסור.

וע"ע במנחת יצחק (ח"א סימן ל') שהביא עוד מקורות רבים דאין הכהן מוזהר על ספק טומאה ברה"ר ופסק כן למעשה. ותמהני על שלשה גדולי הדור שנקטו בפשיטות לחומרא עיין באבי עזרי (תליתאה הלכות שמחות הט"ו) מנחת שלמה (תניינא ב-ג סי' ק' ד"ה נראה דאין) וקובץ תשובות לגריש"א והדברים נסתרים מדברי הראשונים.

ד

אם יש להקל משום מצוה

והנה מבואר בעבו"ז (י"ג ע"א) שהתירו לכהן טומאת חוץ לארץ או בית הפרס דרבנן, במקום מצות ת"ת ונישואי אשה. וכ"ה בשו"ע (יו"ד סי' שע"ב ס"א):

"אף על פי שהכהן אסור ליכנס לבית הפרס, (פירוש: שדה שנאבד בה קבר, ושנחרש בה קבר, ושיעורה מאה אמה) או לארץ העמים, אם היה צריך לילך שם לישא אשה או ללמוד תורה, ואין לו דרך אחרת, יכול לעבור דרך שם, אפילו אם מוצא ללמוד במקום אחר. וכן אבל העובר דרך שם, יכול לילך אחריו לנחמו. וכן מטמא בטומאה של דבריהם, לדון עם עובדי כוכבים ולערער עמהם, מפני שהוא כמציל מידם, וכן כל כיוצא בזה".

ויש לעיין אם הוא הדין לכל טומאה דרבנן, כגון סוף טומאה לצאת, ושמא לא הקלו אלא בטומאת חו"ל ובית הפרס שכל עיקרן אינו מן התורה.

ועוד יש להסתפק האם הקלו רק ללמוד תורה ולישא אשה או שמא הקילו בכל דבר מצוה.

והתוס' (שם ד"ה ללמוד) כתבו בזה שתי דעות. בתחילה כתבו דדוקא שתי מצוות אלה משום חשיבותן, ושוב הביאו מן השאלות דרב אחאי דמצוות אלה קלות הנה וק"ו שאר מצוות שהן חמורות. ובשלחן ערוך משמע דבכל המצוות הקלו שהרי כתב להקל אף לנחם אבלים, ולכאורה ה"ה בשאר מצוות.

בענין טומאת מת

וכן הוא להדיא בטור ז"ל: "אף על פי שהכהן אסור ליכנס לשדה שנחרש בו קבר או לארץ העמים אם צריך לילך שם לדבר מצוה כגון לישא אשה או ללמוד תורה ואין לו דרך אחר לעבור יכול לעבור דרך שם אפילו אם מוצא ללמוד במקום אחר וכן אבל העובר דרך שם יכול הכהן לילך אחריו לנחמו ומטעם זה קאמר בגמרא שהיו מדלגין על הקברות לילך לקראת מלכי ישראל ונכרים דכיון דרוב ארונות יש בהן פותח טפח אין בו אלא איסורא דרבנן ולדבר מצוה לא אסרו".

ובפתחי תשובה (סי' שע"ב סק"א) הביא מחוות יאיר (סי' קט"ו) שראה בקהילות שונות דכשיש מת בחדר הסמוך לביהכ"נ כל הכהנים יוצאים החוצה ומבטלין מצות נשיאת כפים, וכתב שנוהגין שלא כדין, דהלא לדעת הש"ך אין כאן אלא טומאה דרבנן, והתירו טומאה דרבנן לצורך קיום מצוה.

ותרוייהו למדנו מדבריו, דלאו דוקא בחו"ל ובית הפרס אלא ה"ה לכל טומאה דרבנן, ולא דוקא ללמוד תורה ולישא אשה אלא ה"ה לכל המצוות. ועוד זאת למדנו מדבריו דהלכה כש"ך דהוי טומאה דרבנן.

ומסתימת הירושלמי בד' מקומות משמע שהתירו לכהן אף טומאה דאורייתא בשביל קיום המצוות.

שכך אמרו במס' ברכות (כ"ג ע"א):

"כהן מהו שיטמא לכבוד רבו ר' ינאי זעירא דמך חמוי הוא הוה חמוי והוא הוה רביה שאל לר"י ואסר ליה שמע ר' אחא ומר יטמאו לו תלמידיו ר' יוסי נטמאו לו תלמידיו ואכלו בשר ושתו יין אמר לון ר' מנא חדא מן תרתי לא פליט לכון אם אבילים אתם למה אכלתם בשר ולמה שתיתם יין ואם אין אתם מתאבילים למה נטמאתם. מהו שיטמא כהן לכבוד תורה רבי יוסי הוה יתיב מתני ועאל מיתא מן דנפק ליה לא א"ל כלום ומן דיתיב ליה לא א"ל כלום. רבי נחמיה בריה דרבי חייא בר אבא אמר אבא לא הוה עבר תחות כפיתי דקיסרין רבי אמי ר' חזקיה ור' כהן ור' יעקב בר אחא הוו מטיילין באילין פלטיותא דצפורי הגיעו לכיפה ופירש ר' כהן הגיעו למקום טהרה וחזר אצלן אמר לון במאי עסקין אמר רבי חזקיה לר' יעקב בר אחא לא תימר ליה כלום אי משום דבאש ליה דפריש שמטמא לת"ת לא ידעין ואי משום דהוה טייסן לא ידעין".

בענין טומאת מת

ובהמשך הסוגיא בע"ב אמרו כן לגבי נשיאת כפים דיש מ"ד דמותר לכהן ליטמא משום נשיאת כפים, ומפשטות הסוגיא משמע דאיירי אף בטומאה דאורייתא. וסוגיא זו שנויה גם בירושלמי נזיר (ל"ג ע"ב), עי"ש.

וכך מצינו עוד במס' כלאים (מ' ע"ב) וב"מ (פ"ב ה"ח, ט' ע"א):

"תני אין מדקדקין במת ולא בכלאים בבית המדרש. רבי יוסי הוה יתיב מתני והוה תמן מיתא. מן דנפק ליה לא אמר כלום. מן דיתב ליה לא אמר ליה כלום".

והנה הרא"ש (ברכות פ"ג סימן י"ב) הביא את דברי הירושלמי שאין מדקדקין במת ובכלאים והביא הא דרב יוסי לימד תורה ולא אמרו לו שיש מת בביהמ"ד, וכתב בשאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קע"ח) לפרש דמיירי באיסור לדבר בד"ת בפני המת ולא בטומאת כהנים דתימה לומר שהתירו טומאת כהנים בשביל ת"ת.

ויש לתמוה בדבריו דאף שיש לפרש כדבריו במס' כלאים, אבל במס' ברכות ונזיר מיירי להדיא בטומאת כהנים, ועיין ברא"ש כתובות (פ"ב סי' ה') שכתב להדיא דאף ירושלמי זו במס' כלאים מיירי בטומאת כהנים וס"ל לירושלמי דמתירין לכהן אף בטומאה דאורייתא בשביל ת"ת ופליג על המבואר בבבלי, עי"ש.

ושוב ראיתי שפירושו של היעב"ץ בירושלמי במס' כלאים דלא בטומאת כהנים מיירי אלא במה שאסור לומר ד"ת בפני המת תורתן של הראשונים. וכך פירש הר"ש (כלאים פ"ט משנה ד') וכ"ה בשבלי הלקט (הלכות שמחות סימן ה').

והרמב"ן בתורת האדם (שער הסוף – ענין ההוצאה) הביא גם הוא פירוש זה ודחאו מתוך דברי הירושלמי במס' ברכות, ופירש את דבריהם במס' כלאים לענין טומאת כהנים שנדחה מפני ת"ת, וכ"כ הריטב"א בכתובות (י"ז ע"א) והרא"ש כתובות פ"ב סי' ה'.

ובשו"ת קול אליהו (ח"ב יו"ד סימן כ"ב תשובה מאבי המחבר) האריך בפירושים השונים בדברי הירושלמי, ועיין עוד בברכי יוסף (או"ח סימן שי"א) שהאריך בזה.

ומ"מ הרמב"ן הריטב"א והרא"ש כתבו אף הם בדעת הירושלמי דאף טומאת כהנים דאורייתא נדחית מפני מצווה.

בענין טומאת מת

אמנם לכאורה תימה היא זו דמהי"ת לכהן ליטמא טומאה דאורייתא משום מצוה וכי עשה דוחה ל"ת ועשה. ונראה דשאני טומאת כהנים דהוי לאו שאינו שוה בכל וקילא טובא, וכבר כתבו התוס' (ברכות כ' ע"א ד"ה שוא"ת) דלאו דטומאת כהנים נדחה מפני כבוד הבריות וכ"ה ברשב"א (שם). ולדבריהם לא יפלא שטומאת כהנים נדחת מפני מצוות דאורייתא.

אמנם אין הלכה בזה כשיטת הירושלמי אלא כשיטת הבבלי דרק איסור דרבנן נדחה ולא דאורייתא.

ה

מסקנה דמילתא

ומ"מ נראה לפי כל המבואר דבשעה"ד גדול כגון בכהן שמוזמן לניתוח או בבעל המלווה את אשתו ללידה, או במי שצריך לבקר אב או אם המאושפזים בבי"ח וא"א לעשות ע"י אחרים, יש מקום להקל אף כאשר ידוע שיש מת בביה"ח.

קח את המטה

קח את המטה

"קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך
ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן
הסלע והשקית את העדה ואת בעירם" (במדבר כ' ח').

הנה לא נתפרש בתורה באיזה מטה מדובר, "קח את המטה" כתיב
המטה בה' הידועה, אך לא ידענו לאיזה מטה הכוונה, ולפי פשוטן של
דברים נצטוו משה לקחת את מטהו שבו הכה את היאור ובו קרע את
הים. אך מצינו בדברי הראשונים (אבן עזרא, הרשב"ם והחזקוני) שמדובר
במטה אהרן שהוציא ציץ ויגמול שקדים, וכך דייקו מלשון התורה (פסוק
ט') "ויקח משה את המטה מלפני ה' כאשר צוהו", דהיינו המטה אשר
נצטוו משה לגנוז לעדות לבני ישראל.

שני המטות האלה לא בחדא מחתא מחתינן להו, וכמה שונים הם זה
מזה. מטה משה נועד בעיקרו להעניש את פרעה ומצרים, להכותם
ולהורידם לשאול. מטה זה מקל חובלים הוא ובו משה רבינו הכה את
היאור.

וכאשר לראשונה צמא העם ולא היה להם מים לשתות נצטוו משה
להכות את הצור ויוציא מימיו, וכדכתיב "הנני עמד לפניך שם על הצור
בחרב והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש כן משה לעיני זקני
ישראל" (שמות י"ז ו').

מטה אהרן נועד להשקיט ריב ומדון בינינו ובין עצמנו במחלוקת קרח
ועדתו, ובו נעשה הנס ויצא ציץ ויגמול שקדים. מטה זה מטה קסם הוא
ולא נועד להכות אלא לחבוש.

משה רבינו העלה בדעתו שעליו להכות את הסלע ויוציא מים כשם
שנצטוו בעבר להכות בצור ויוציא מימיו, אך היה לו להבין שעם מטה
אהרן לא מכים, בשלום ובמישור כל דרכו, אוהב שלום ורודף שלום אוהב
את הבריות ומקרבן לתורה, ולפיכך נצטוו משה רבינו לדבר אל הסלע

קח את המטה

כאשר מטה אהרן בידו ולא להכות בו.

והנה נתקשו גדולי הדורות דאם אכן לא חפץ הקב"ה שיכו את האבן לשם מה צוה למשה ליקח בידו את המטה.

ובכלי יקר כתב בזה רעיון נפלא, דרמז היה בזה דכשם שהעץ היבש שלא היה בו כל לחלוחית הוציא ציצים ושקדים למעלה מדרך הטבע, כך אפשר ברצות ה' שהסלע היבש יוציא מים, ושני ניסים אלה דומים זל"ז ושני צדדים של מטבע אחד המה.

(ובכלי יקר כתב בזה עוד פירוש דבאמת משה לא הכה את הסלע במטה אהרן אלא במטהו, ושתי המטות היו בידו, ונראה לפי דרכו דגם משה הבין מדעת קדשו שלא מן הראוי להכות את הסלע במטה אהרן ולא הכה את המטה אלא במטה שלו, אלא שכל עוד מטה אהרן בידו לא היה כלל צורך להכות בסלע אלא לדבר אליו בלבד).

המה מי מריבה

"ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם. המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' ויקדש במ" (כ' י"ב – י"ג).

הנה נחלקו הראשונים כמלאכים בחטא משה ואהרן במי מריבה, והרמב"ן האריך בסוגיא זו, ובכל אחד מדרכי הראשונים יש התבוננות עמוקה בדרכי המוסר, ואבאר בזה מצפוני לבי.

כתב רש"י:

"להקדישני שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום קל וחומר אנו".

ותמה עליו הרמב"ן דאם רצה הקב"ה שידבר אל הסלע ולא יכנו למה צוה למשה לקחת את המטה ומה צורך במטה כאשר אין כאן אלא הבל פה, ועוד הקשה דאין הנס גדול בסלע המוציא מים ע"י דיבור מע"י הכאה ובמה נמנע קידוש ש"ש בהכאת הסלע.

והנלענ"ד בביאור דברי רש"י דבאמת לא היתה כונת הוצאת מים מן הסלע להראות הנס, הלא מלומדים היו בני דור המדבר בנסים וכל קיומם בנס, הלא לחם מן השמים אכלו ומן השלו שבעו דבר יום ביומו, ומה יוסיף להם נס נוסף, אלא כל תכלית הוצאת המים מן הסלע לא היתה אלא ללמדם דרך חיים ותוכחת מוסר "ומה הסלע שאינו שומע ואינו מדבר ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום קל וחומר אנו..." וזה רמז להם לקבל על עצמן עול מלכותו טרם תבא עליהם מדת הדין, אלא מאהבה ומרצון, "קרעו לבבכם ואל בגדיכם"! משה רבינו נצטוה לקחת בידו את המטה ולדבר אל האבן כאשר בידו מקל חובלים, למען ישמעו

קח את המטה

וייראו ומה הסלע עושה דבורו של מקום טרם יכוהו, אף הם ישאו קל וחומר בנפשם לקבל עול מלכם טרם תבא עליהם מדת הפורענות, ובכך תתגדל ותתקדש שמיא רבה!.

ובכך חטאו משה ואהרן כשהכו את הסלע, ומנעו מבני ישראל תכלית ההתבוננות להגיע אל שלימות מוסרם, ולחזור אל דביקותם בהקב"ה בטרם יוכו במקל חובלים.

ודרך מחודשת מצינו בתרגום יונתן שכתב (כ' ס"ח):

"סב ית חוטר ניסיא וכנש ית כנישתא אנת ואהרן אחוך ותומון תריכון ית כיפא בשמא רבא ומפרשא כד הינון חמיין ויתן מוהי ואין יסרב לאפוקי מחי אנת לחודך ביה בחוטר א דבידך ותהנפק להון מיא מן כיפא ותשקי ית כנישתא וית בעיריהון".

ולמדנו מדבריו דבאמת אף בפרשתינו עתיד היה משה להכות בסלע, ומשו"כ נצטוו לקחת את המטה בידו, אך זאת רק אם הסלע לא יתן מימיו ע"י דיבור בלבד, אך משה רבינו הקדים את המאוחר, והכה בצור טרם דיבר אליו וזה חטאו, והדברים חידוש.

ונראה לפרש דבריו כעין דברינו הנ"ל בביאור פירוש רש"י, ועיקר כוונת הקב"ה היתה ללמד את בני ישראל מוסר, שישמעו בקול ה' וציוויו, טרם יענשו, וכמו הסלע שיתן מימיו ע"י דיבור, ואם לא יתן מימיו משה יכה במטה שבידו.

ב

ובשם הרמב"ם (בפ"ד מפרקי ההקדמה למסכת אבות) הביא הרמב"ן:

"כי משה רבינו ע"ה חטאו הוא שנטה לצד הרגזנות באמרו שמעו נא המורים, דקדק עליו השי"ת שיהיה אדם כמוהו כועס לפני עדת בני"י במקום שאין ראוי בו הכעס".

קח את המטה

וגם את דברי הרמב"ם דחה הרמב"ן בתוקף בשתי טענות:

"ועוד כי אהרן לא כעס מימיו, כי בשלום ובמישור הלך מעודו. ועוד שאי אפשר שלא היה כעס גדול מאת השם עליהם בעשותם מריבה עם משה".

ובדברי הרמב"ם נראה דכל עוד לא נצטוו משה ואהרן להראות לעם ה' כעס לעולם יש להם להראות להם פנים שוחקות דמדה טובה מרובה ממדת פורענות, ובעבותות אהבה יש להם לקרב לב ישראל אל אביהם שבשמים, ואף שודאי לא כעס אהרן מימיו ובשלום ובמישור הלך מעודו, יש שבכונה נהג לזרוק מרה בתלמידיו וכפי שנצטוינו ע"י חז"ל (כתובות ק"ג ע"ב) "זרוק מרה בתלמידים" וברש"י שם "שתהא אימתך עליהם", וידוע מה שאמר גאון המוסר הגר"י מפטרבורג בכוכבי אור דגם קפדנותו של ר' אליעזר בן הורקנוס לא היתה רגזנות מתכונת נפשו אלא שיטה שאימץ לעצמו לפי שורש נשמתו בדרכי הנהגת הציבור, והארכת בזה במקום אחר.

ואף אם כעס עליהם הקב"ה, אין למנהיגי ישראל עיני העדה להוסיף ללא צורך קפידה על קפידה, ולגודל מעלתם של משה ואהרן דקדק עמהם הקב"ה כחוט השערה ונחשב להם פנים זועפות חטא ועון.

ג

והרמב"ן כתב שם כדברי רבינו חננאל שחטאו באמרם "המן הסלע הזה נוציא לכם מים" ונתנו מקום לבני ישראל לטעות שהם בכחם מוציאים מים מן הסלע ולא אמרו יוציא לכם מים, שיבינו כולם כי השי"ת הוא הנותן להם כח לעשות חיל.

צא ולמד מה שאמרו חז"ל (ילקוט בראשית רמז קי"ט) דמלאכי השרת נדחו ממחיצתו של הקב"ה מאה שלשים ושמונה שנים על ידי שנתגאו ואמרו "כי משחיתים אנחנו את המקום הזה" ולא תלו בהקב"ה, וכך דרכו של ית"ש לדקדק עם צדיקיו כמלאכי עליון.

ד

קח את המטה

והר"י אלבו בספר העיקרים (עיקר ד' פרק כ"ב) כתב כמעט היפך דברי הרמב"ן דחטאו משה ואהרן כאשר לא הוציאו מים מן הסלע בכחם הם, וכדרך שעשה יהושע כשאמר "שמש בגבעון דום וירח בעמק איילון", וכך דרך הנביאים, ואף גדולי התנאים נהגו כן כר' חנינא בן דוסא שהראה לעם נסים ונפלאות בשינוי פני הטבע לקדש שם שמים, וק"ו למשה ואהרן אבות האומה, ולרום מעלתם נחשב להם לפגם בהצטיירם כמחוסרי אונים לתלונת בני ישראל שאין להם מים לשתות.

ה

ועוד פירוש נפלא כתב המלבי"ם, ויסוד הדברים דשאני צור מסלע, הצור הוא אבן גרניט קשה שבדרך הטבע אין בו מים, צור חלמיש, הסלע הוא אבן גיר רך ומצוי מאוד שמתחת לסלעי גיר יש מאגרי מים ואף מעיינות וזרמי מים. ולפיכך נצטוו משה רבינו ע"ה להכות בצור (שמות י"ז ו'), כי כאשר מדובר בצור חלמיש אין ההכאה יכולה להוציא מים בדרך הטבע, אבל המכה בסלע יש לטעות בו, שמא ידע בחכמתו איפה וכיצד להכות על מנת להוציא מים בדרך הטבע, ומשום כן צוהו ה' לדבר אל הסלע, וכאשר הכה בו נמנע בכך מלקדש שם שמים.

אלה הם מקצת מדרכי הראשונים כמלאכים בביאור חטא מי מריבה, מקצת מן המקצת, וכבר הפליא אדונינו האור החיים הק' והביא עשרה דרכים מן הראשונים והוסיף מדיליה בעומק הענין, ובעזה"ת עוד חזון למועד.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

